

НЕОБХІДНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У КРЕДИТНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Стаття ставить за мету розглянути сучасний стан кредитного забезпечення підприємств аграрного сектора економіки в посткризовий період, визначити проблеми та намітити шляхи їх вирішення.

В статье рассматривается кредитное обеспечение аграрных предприятий в современных условиях послекризисного состояния экономики, проблемы и пути их решения.

The article aims to examine the current state of credit providing enterprises of agrarian economy in the post-crisis period, identify problems and to find solutions.

Ключові слова: кредитне забезпечення, кредит, кредитні відносини, суб'єкти кредитних відносин, кредитна операція.

Сільське господарство як стратегічна галузь економіки України в сучасних умовах потребує належного кредитного забезпечення. Збільшення інвестування в цю галузь сприятиме формуванню конкурентоспроможного агропромислового виробництва та вирішуватиме проблему продовольчої безпеки країни.

Під кредитним забезпеченням слід розуміти спрямування банківських кредитів на забезпечення безперервності відтворення на підприємствах. Співпраця підприємств та комерційних банків є взаємовигідною: зростання обсягів кредитних вкладень для установ комерційних банків збільшує дохідність активних операцій у вигляді відсотків за користування кредитами, а для підприємств – кредитне забезпечення дає змогу покривати свої виробничі витрати з метою безперервності відтворювального процесу та є стимулом ефективного використання банківських позик як джерела фінансових ресурсів.

Належне кредитне забезпечення є визначальним чинником ефективного функціонування будь-якого підприємства. Доступність кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників впливає на збільшення обсягів виробництва, активізує підприємницьку ініціативу та сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності.

Необхідність і особлива роль кредиту в аграрному секторі зумовлені специфікою відтворювального процесу, що прискорює рух грошових і матеріальних ресурсів та сприяє підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності. Саме через кредит як один із фінансових інструментів впливу на процес виробництва можна вирішити проблеми фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору економіки.

Кредит сприяє розвитку сільськогосподарського виробництва, економічному використанню матеріальних ресурсів і грошових надходжень, зміцненню господарських зв'язків між усіма підрозділами агропромислового комплексу, впливає на прискорення оборотності засобів підприємства.

Проблема фінансування агропромислового виробництва в Україні з актуальної в перші роки реформування аграрного сектора економіки перетворилася в ключову, яку не вдалося належним чином вирішити й дотепер.

Кредитне обслуговування сільськогосподарських підприємств, враховуючи особливості і специфіку галузі, потребує дотримання економічно обґрунтованих строків, обсягу, вартості кредиту, вчасності його надходження до позичальника, обґрунтованості порядку погашення кредиту й процентів за користування ним. Незважаючи на очевидний прогрес у розвитку кредитування реального сектора економіки, кредитування аграрної галузі не є достатнім, а кредитний механізм потребує вдосконалення.

Проблеми кредитного забезпечення та вдосконалення кредитних відносин в АПК досліджують: М.Я.Дем'яненко, В.М.Алексійчук, П.А.Лайко, П.Т.Саблук, В.О.Паламарчук, М.І.Савлук, Т.Т.Ковальчук та ін.

Метою наукової статті є аналіз сучасного стану кредитного забезпечення підприємств аграрного сектора економіки, його тенденцій в посткризовий період та перспектив вдосконалення кредитних відносин.

Протягом 2008-2010 років під впливом світової фінансової кризи виявилася вразливість фінансового сектору України до факторів макроекономічної нестабільності, що характеризувалося істотним зниженням темпів його розвитку. Основною причиною такої вразливості фінансового сектору до кризи стала його інституційна слабкість та відсутність послідовних економічних реформ [2].

Сьогодні фінансовий сектор України є банкоцентричним (станом на 01.01.2010 р. частка банківських установ в активах фінансового сектора становить 94,2%). Станом на 01.10.2010 р. в Україні зареєстровано 195 банків, з них кількість діючих банків – 176 (з іноземним капіталом – 53, в т.ч. з 100-відсотковим іноземним капіталом – 20). Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків становить 39,5% [4].

Роль комерційних банків як головних суб'єктів кредитних відносин визначається їхніми можливостями залучати тимчасово вільні кошти і направляти їх для задоволення фінансових потреб реального сектора економіки. Отже, від здатності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами залежать перспективи подальшого зростання економіки нашої країни.

Сума наданих кредитів банківськими установами станом на 01.01.2010 р. становила 747348 млн. грн. або збільшилась на 261980 млн. грн. в порівнянні з початком 2008 р., однак зменшилась проти попереднього року на 44896 тис. грн. (станом на 01.01.2009 р. сума наданих кредитів становила 792244 млн. грн.).

В структурі наданих банківськими установами України кредитів (станом на 01.01.2010 р.) найбільша частка належить кредитам, наданим суб'єктам

господарювання 63,6%, тоді як у докризовий період вона становила 56,9%.

Сума наданих довгострокових кредитів збільшилася з 291963 млн. грн. (станом на 1.01.2008 р.) до 441778 млн. грн. за аналогічний період 2010 р. або в 1,5 рази.

В той же час спостерігається зменшення суми наданих довгострокових кредитів порівняно з попереднім 2009 роком з 507715 млн. грн. до 441778 млн. грн. або в 1,15 рази.

Вагоме значення у кредитуванні суб'єктів господарювання відіграє можливість комерційних банків акумулювати власні та запозичені ресурси для здійснення кредитних операцій.

Аналіз динаміки кредитування банківськими установами України суб'єктів господарювання показав, що протягом 2008-2009 рр. відчутним був несприятливий вплив світової фінансової кризи на операції кредитування через обмаль фінансових ресурсів.

Негативною тенденцією є те, що частка недіючих кредитів (сумнівних і безнадійних) у загальному обсязі кредитів банків протягом 2008-2010 рр. збільшилася і на 01.07.2010 р. становила 14,7%. Збільшенню частки недіючих кредитів в кінці 2008 р. та протягом 2009 р. сприяло погіршення фінансового стану самих підприємств-позичальників кредитних ресурсів.

Досліджуючи вплив світової фінансової кризи на розвиток аграрного сектору економіки, С.Кваша стверджує, що внаслідок спаду активності кредитної системи з 2009 р. сільське господарство дуже серйозно зіткнеться з проблемою фінансового виснаження [1].

Кредитні відносини в аграрному секторі економіки України мають певні особливості (сезонність виробництва, низька прибутковість сільськогосподарських підприємств порівняно з іншими галузями економіки тощо), врахування яких є важливою передумовою його ефективності, розвитку і розв'язання проблеми кредитного забезпечення аграрної галузі.

Як свідчить практика, в процесі розвитку ринкових відносин реальний сектор економіки дедалі більше залежить від системи кредитування, водночас темпи нарощування обсягів кредитування аграрної галузі є значно нижчими, ніж загалом в економіці країни.

Так, валова продукція сільського господарства в 2009 р. становила 104082 млн. грн., що більше на 11496 млн. грн. порівняно 2005 р. За цей же період сума кредитів в економіку країни становила 7340010 млн. грн. проти 143418 млн. грн. в 2005 р. або збільшилась в 5,1 рази.

В той же час при відношенні кредитів в економіку до ВВП 77,42% в 2008 р., а відношення кредитів в сільське господарство в 2008 р. становило 2,12%, в 2009 р. – лише 0,63%. [3].

Якщо загалом в економіці спостерігається стійка тенденція до зростання частки довго- й середньострокових кредитів, то в сільському господарстві цей показник в 2009 р. – 29,3%, із них довгострокових кредитів – лише 8,6%.

Протягом 2005-2008 рр. високий рівень довгострокових позик супроводжувався надзвичайно високим рівнем пільгового кредитування. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств через механізм здешевлення позик сприяє підвищенню рівня їх забезпеченості кредитними ресурсами. Здешевлення вартості позик надає можливість на кожну бюджетну гривню залучити від 12 до 43 грн. кредитних ресурсів.

Отже, кредитне забезпечення аграрної галузі залежить від ресурсних можливостей комерційних банків, рівня кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, виділення коштів із державного бюджету на фінансування програм підтримки через здешевлення вартості позик.

Якщо протягом 2000-2008 рр. обсяги пільгових кредитів, наданих підприємствам АПК, зросли у 18,9 рази, то протягом 2009 року вони скоротилися у 5,8 рази, що пов'язано з фінансово-економічною кризою, внаслідок якої комерційні банки практично припинили кредитування, а держава не здійснювала фінансування програм підтримки агрокредитування.

Порівняльний аналіз показників соціально-економічного розвитку країн СНД показує, що Україна перебуває у трійці країн (разом з Вірменією й Молдовою), які найбільше постраждали від фінансово-економічної кризи: на 15,9% знизився ВВП, обсяги промислового виробництва знизилися на 21,9%. Скорочення інвестицій у основний капітал становить 43,7% і є найвищим серед країн СНД.

Сільське господарство країни є єдиним сектором економіки, де збереглися обсяги виробництва, а показники виробництва валової продукції сільського господарства країни у 2009 р. порівняно з попереднім перебувають на одному рівні з Росією і Білоруссю.

На думку експертів, Україна може істотно збільшити обсяги виробництва продовольства: за оцінками фахівців Світового банку та Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН – у 2-2,5 рази; за оцінками вітчизняних фахівців – утричі (до 300-350 млрд. грн.)

За розрахунками вчених ННЦ «Інституту аграрної економіки» НААНУ необхідно щороку інвестувати на придбання технічних засобів – 28,5 млрд. грн. – це одна з основних передумов нарощування обсягів виробництва в сільському господарстві.

Отже, подальший розвиток сільського господарства як стратегічної галузі економіки та нарощування ним обсягів виробництва залежить більшою мірою від його кредитного забезпечення.

Основними проблемами пошуку джерел і механізмів довгострокових інвестицій в аграрну сферу є недостатня капіталізація банків, високі ставки й короткі терміни кредитування, відсутність достатнього забезпечення повернення позик, дефіцит бюджетних коштів для зниження вартості наданих банківських позик. Стимування здешевлення кредитних ресурсів як одного із чинників обмеження попиту на них з боку позичальників пов'язане із

невпевненістю економічних суб'єктів у макроекономічній стабільності; недостатньому рівні платоспроможності більшості позичальників та низькою ефективністю системи захисту прав кредиторів і позичальників; браком довгострокових ресурсів для кредитування економіки та низькою якістю наявних активів.

Для вирішення цих проблем необхідно: поширити кредитну форму кооперації через створення кооперативних банків та активізації діяльності кредитних спілок; підвищення ефективності державних програм здешевлення вартості позик; ефективному розвитку іпотечного кредитування в Україні.

Існуюча кредитна система не в змозі реалізувати програму іпотечного кредитування аграрної галузі.

На думку багатьох вчених, інститутом проведення фінансово-кредитної політики в аграрному секторі економіки, центром зосередження фінансово-кредитних ресурсів галузі й координатором кредитно-фінансових потоків повинен стати Державний земельний банк. Ідея створення такої установи не є новою і вже була висловлена вченими економістами-аграрниками і реалізована в розробці декількох законопроектів №3566 від 30.05.2003 р., №4337 від 10.04.2009 р. і №4337 від 26.08.2009 р.

Створення Державного земельного банку має ряд позитивних моментів: прискорення процесів розвитку іпотечного кредитування під заставу землі; акумуляція й підвищення ефективності використання державних коштів на підтримку матеріально-технічної бази галузі; участь держави у формуванні вартості інвестиційних ресурсів та визначенні пріоритетів інвестиційної діяльності аграрних товаровиробників.

Список використаних джерел:

1. Кваша С.М. Вплив світової фінансової кризи на розвиток аграрного сектору вітчизняної економіки // Економіка АПК. – 2009. – №5. – С.3-10.
2. Міщенко В.І. Особливості посткризового реформування фінансового сектору України // Фінанси України.- 2010. -№10.- С.3-15.
3. Дані офіційного сайту ЦСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 жовтня 2010 року // Вісник НБУ. – 2010. – №11. – С.67.